

A NŐK MEGJELENÉSE A JOG VILÁGÁBAN

Absztrakt

Első megközelítésre szokatlannak tűnhet a nők és férfiak, mint jogalanyok közti különbségtétel, ennek ellenére jelen tanulmány éppen erre helyezné a hangsúlyt. Ennek oka, hogy a témában végzett kutatásom során arra jöttem rá, hogy e két nem különböző módon reprezentálja magát mind a jog, mind pedig azon belül, a bűncselekmények vonatkozásában. Az általános társadalmi vélekedés a nőkhöz szokás szerint az áldozati szerepet hajlamos társítani. Írásommal az a célom, hogy ezen elképzelés indokait megtaláljam, illetve, hogy rájöjjenek, e feltevésnek van-e létjogosultsága.

Kulcsszavak: megkülönböztetés, delictum, áldozat, elkövető, viktimológia, áldozattípus

BEVEZETÉS

Tekintettel arra, hogy a jog egy társadalmi jelenség, így jellegeből adódóan hatással vannak rá a jogon kívüli tényezők is. A jog ezen megvilágításával foglalkozik a jogszociológia, amely azt vallja, hogy a jog nem minden része „tudatos emberi tervezés eredménye”, hiszen, ha ez így lenne, könnyen merevvé válhatna és összeütközne a társadalom tagjai által vele szemben támasztott elvárásokkal.

A jog akkor tudja betölteni a célját, vagyis az igazságosságot és annak biztosítását, ha ténylegesen érvényesül, ami az esetek többségében önkéntes jogkövetés útján történik. Ennek értelmében az emberek elfogadják a jogi normát, mivel megfelel érdekeiknek, és önként tanúsítanak jogkövető magatartást. Ez az ideális eset. Azonban, ha a jog nem így érvényesül, az állami szervek jogalkalmazása következik, melynek eredményeként ők juttatják érvényre a jogot, akár állami kényszer alkalmazásával is.

Az említett eszköz alkalmazására jogállamban lehetőség van, mivel az ilyen állam alapja, hogy az abban résztvevő minden jogalany élete, cselekvése jogszabályok által rendezett.

Ez a megállapítás vezet el bennünket a nők jogi helyzetéhez, azon belül pedig jogaik és kötelezettségeik összetett rendszeréhez.

1. JOGAIK, KÖTELEZETTSÉGEIK

Általánosságban kijelenthető, hogy manapság a nők széles körben biztosított és elismert jogosultságokkal, és emellett kötelezettségekkel vannak felruházva. Utóbbiak jelentősége abban rejlik, hogy mint minden jogalanyoknak, nekik is tiszteletben kell tartaniuk többek között mások jogait és jogos érdekeit.

Azonban ez az eredmény hosszú fejlődés következménye, amelyben nagy szerep tulajdonítható a nemzetközi törekvéseknek, mivel ezek nagy hatást gyakoroltak a hazai helyzetre.

Elsőként az Európai Uniót emelném ki, hiszen ezen a szinten nagy előrelépés történt az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében.¹ Az egyenlő bánásmód és az integráció a kezdetektől fogva az alapvető jogok kardinális jelentőségű részét képezik. Ezzel áll szemben ezen elvek több ponton történő megsértése, amely sajnálatos módon a mai napig előfordul.

Kiemelkedő jogforrásnak számít a nemek közti egyenlőség előmozdítása területén az Európai Unióról szóló Szerződés (EUSZ). A dokumentum deklarálja, hogy az Unió az emberi méltóság tiszteletén, a férfi és a nő közötti egyenlőség biztosításán alapul. A deklaráció rendeltetése a békés rend fenntartása és annak biztosítása, hogy mindenki egyenlő esélyekkel indulhasson.²

Az egyenlőség biztosítása érdekében az említett szerződés minden tagállam számára teljesítendő feladatként jelöli ki az ugyanazon munkáért járó egyenlő díjazás megvalósítását.

¹ BOKODI Mercédesz: *Nők a munka világában*, 2022, Arsboni, Budapest, 2. o.

² Uo.

A nemzetközi kitekintést követően, a magyar szabályozási környezetre áttérve, fontos kiemelni az *Alaptörvényt*, amely rögzíti az állam intézményvédelmi kötelezettségét³, melynek értelmében az államnak kötelessége a minden embert megillető alapjogok védelmét garantálni. Ennek keretében segítenie kell az esélyegyenlőség érvényesülését, valamint kötelezettséget vállal a gyermekek, a családok, a nők és az idősek, illetve a fogyatékkal élők védelme érdekében.

Alaptörvényünk emellett kimondja a *diszkrimináció tilalmát* is, meghatározza, hogy a védett tulajdonsággal rendelkező személyek nem részesülhetnek hátrányosabb bánásmódban a védett tulajdonságuk miatt. Ha ez megsérül, akkor beszélünk hátrányos megkülönböztetésről, amely lehet közvetlen, illetve közvetett is. Utóbbi esetben a tanúsított magatartás első ránézésre jogszerűnek tűnhet, azonban végeredményben itt is hátrányt okoznak a védett tulajdonságú személyeknek.

Amennyiben ez a jogsérelem bekövetkezik, az *Alapvető Jogok Biztosának Hivatalához* nyújtható be panasz. Az ombudsman előtt a bizonyítási teher megfordul, és a jogsértőt terheli a kötelezettség, hogy bizonyítsa a jogsérelem meg nem történtét.

A hátrányos megkülönböztetés természetesen nemcsak a nőket érintheti, ennek ellenére nagy például annak az előfordulási aránya, hogy egy meghatározott állásra azért nem vesznek fel egy személyt, mert nő. Az ilyen történések ellen történő védekezés azonban jó irányba halad, hiszen egyre több intézkedést tesznek az egyenlőség érdekében, mint korábban.

2. HELYZETÜK A BŰNCSELEKMÉNYEK TEKINTETÉBEN

Ebben a részben a nők bűncselekmények területén betöltött pozíciójáról lesz szó. Ez a megközelítés ötvözi a *jogelméleti és a büntetőjogi nézőpontokat*, és meggyőződésem szerint rendkívül érdekes és meglepő következtetésekre juthatunk, ha megvizsgáljuk a büntetőjogi történeti tényállások mögött meghúzódó indítatásokat, amelyek az elkövetőket az adott magatartás tanúsítására sarkallják, illetve, ha közelebről megtekintjük, hogy mi lehet a megvalósított deliktumok következménye mind az áldozatok, mind pedig a társadalom oldalán.

A *bűncselekmények* sajnos *jelentős részét teszik ki a hétköznapi ember életének*: Nagy eséllyel válhatunk érintetteké, és ha ez nem következik be, akkor is körbevesznek minket a bűnelkövetések, leginkább a médiaszolgáltatókon keresztül (ld. televízió, rádió, napilapok) találkozhatunk velük.

Egy *bűncselekményben való érintettség* kétféle módon következhet be: vagy elkövető vagy áldozat formájában jelenik meg általában az adott személy. Elméletileg mind a nők, mind pedig a férfiak mutatkozhatnak mindkét szerepben. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy meghatározó ellentét van a két nem által elkövetett tettek vonatkozásában, illetve abban az arányszámban is, mely megmutatja, hogy mennyi eséllyel válhat egy nő, és mennyivel egy férfi áldozattá.

Kutatások szerint, a nők nagyobb valószínűséggel követnek el *vagyon elleni bűntetteket*, például lopásokat⁴, mint erőszakos bűncselekményeket.

Ennek ellenére, ugyan csekély számban, de előfordulnak az utóbbi cselekmények esetében is nők az elkövetői oldalon. Ebben az esetben a terhelt általában a *terhességét titkoló leányanya vagy házasságban lévő nő* lehet, akinek motivációi között szerepel a tájékozatlanság, az anyai szerep elfogadásának nehézségei, az egzisztenciális jellegű problémák, a szégyenérzet, valamint a társadalmi elítéléstől való félelem.⁵

A nemek között a bűnözés terén megmutatkozó eltéréseket általában az 'alkattal', valamint a fizikai erővel magyarázzák, amelyek veleszületett jellemzők.

Ottó Polak azon a véleményen van, hogy amellett, hogy a nők által elkövetett cselekmények gyakrabban maradnak bejelentetlenül, az általuk betöltött háztartási szerep megfelelő alkalmat teremt nekik arra, hogy a magánszférában kövessenek el bűntetteket.⁶ Azt gondolta, hogy a nők természetükből adódóan jobban tudják elleplezni bűneiket. Fontos volt az a meglátása, mely szerint a gyengébb nem tagjait a férfi rendőrtisztviselők hajlamosak elnézőbben kezelni. Ezt nevezte „*lovagias attitűdnek*”. A rendőrök ezen magatartását azzal magyarázta, hogy a női bűnelkövetőket rendszerint kevésbé gondolják veszélyesnek, mint a férfiakat. Ezzel mutatnak kontrasztot a nőknek a büntető igazságszolgáltatásban átélt tapasztalatai: megszokott, hogy

³ BOKODI: *i. m.* 3. o.

⁴ FEHÉR Lenke: *Bűnözés és prostitúció*. In: LÉVAI Katalin – TÓTH István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest, 1997. 141. o.

⁵ FEHÉR: *i. m.* 142. o.

⁶ GIDDENS, Anthony: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 631.-632. o.

durvábban bánnak velük az olyan esetekben, ahol a női szexualitás általánosan elvárt normáitól eltérően viselkednek.

Minden bizonnyal léteznek *olyan bűncselekmény-kategóriák, amelyekben a férfiak főleg elkövetők, a nők pedig áldozatok.*⁷ Ilyennek tekinthető a prostitúció, a nemi erőszak vagy a szexuális zaklatás. Ezek keretében a férfiak rendszerint a hatalmukat kívánják bizonyítani, nemcsak önmaguk, hanem a külvilág felé is, ehhez pedig képesek a társadalmi pozíciójukat is felhasználni a nők ellen. Ezek az esetek is azt az álláspontot erősítik, miszerint a nők gyakrabban jelennek meg áldozatként, valamint az is levezethető belőle, hogy a női bűnözés aránya az összébűnözésen belül lényegesen alacsonyabb⁸, főleg a fent említett bűncselekmények nagy száma miatt.

A továbbiakban ezen deliktum-fajták közül szeretnék néhányat röviden jellemezni, megvilágítva azokon belül az elkövetői és az áldozati oldalt egyaránt.

A *prostitúció* vonatkozásában azt fontos rögzíteni, hogy Magyarországon a prostituáltak heterogén csoportot alkotnak, az utcai prostituáltaktól, a szállodában dolgozó egyéneken át, a „call girl” fajtáig számos formában megjelenhetnek társadalmunkban.⁹ Abból adódóan, hogy a polgárok a jelenség utcai formájával szembesülnek a leggyakrabban, ez vált ki a lakosságból leginkább ellenérzést. Állami feladatnak minősül annak felvállalása, hogy az ezen életformával felhagyni szándékozók számára alternatívákat biztosítsanak, illetve védelmet nyújtsanak a prostitutorokkal szemben.

Ami a *nemi erőszakos ügyeket* illeti, azok keretében általában a vádló és a vádlott hitelessége kerül mérlegre.¹⁰ A külső szemlélőnek el kell döntenie, hogy kinek hisz, mivel egy ilyen szélsőséges emberi konfliktushelyzetben nem maradhat semleges.

Habár egy ilyen döntést nem egyszerű meghozni, vannak különböző tényezők, amelyek segítségül szolgálhatnak: Minél nagyobbak bizonyul az elkövető és az áldozat közötti távolság, tehát az egymáshoz való viszonyuk, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a történetet igaznak tekintsék, hogy az áldozat megkapja az áldozati, az elkövető pedig az elkövetői minősítését.

Egy nemi erőszakra szóló esetben feltűnően nagy szerepet kapnak a *nemi sztereotípiák* a megítélésben.¹¹ Olyan hiedelmek merülhetnek fel, hogy főként a kihívóan öltözködő és viselkedő nőket erőszakolják meg, vagy, hogy a nemi erőszak elszívása nem okoz mély traumát az áldozatban. Ezen feltételezések következtében létrejönnek a következő fogalmak: „valódi áldozat”, „valódi elkövető”, „valódi nemi erőszak”, és ha az áldozat által elmondottak nem illenek bele ezekbe a kategóriákba, az adott személy nem lesz méltó a szolidaritásra és az áldozati megnevezésre sem. *Du Mont, Miller és Myhr* a „valódi nemi erőszak” kifejezés lényegét a következőképpen írják le: „váratlan támadás során, nyilvános és kihalt helyen, idegen által elkövetett erőszakos behatolás”, a valódi áldozat pedig „egy feddhetetlen erkölcsű nő, aki a védekezés során fizikailag megsérül”.

A nemi erőszak, mint bűncselekmény társadalmi jelentőségét a „*Takáts Zsuzsanna interjú*”-n keresztül mutatom be. Az elkövetőként megjelenített férfi, *Kiss László* az ügy kirobbanásakor 76 éves volt, egy egész életművel a háta mögött, köztisztviselőként lévő ember hírében állt.¹² Az áldozatról az ügy ezen pontján úgy tudták, hogy már nem él. Ez a körülmény lehetőséget teremtett az olyan megszólalóknak az úr kitöltésére, akik azt állították, hogy információval bírnak az áldozatról. Ők egy „könnyen kapható nő”-ként jelenítették meg a hölgyet, amivel alááshatták volna a nemi erőszak történetének hitelességét. Ebben a helyzetben fordult az áldozat, Takáts Zsuzsanna a médiához azzal a céllal, hogy megteremtse a hitelességet saját maga számára. E cél eléréséhez hozzájárult az is, hogy az ügy nyilvánosságra hozataláról ő nem tudott, valamint az, hogy ő önmagát egy gondoskodó anya személyében írja le, aki képtelen lenne ártani bárkinek is, és nem is vágyik a bosszúra.

Az interjú egyik legnagyobb különlegessége a sértett részéről megjelenített „*kislány identitás*”, amit önmaga javára épít ki, amikor elmeséli: akkoriban éppen csak elmúlt 18 éves, akit otthon szigorú szabályok között neveltek, így szorgalmas is kellett, hogy legyen, valamint közli, hogy az eset történetkor határozottan

⁷ GIDDENS: i. m. 633. o.

⁸ FEHÉR: i. m. 139. o.

⁹ FEHÉR: i. m. 149. o.

¹⁰ VIRÁGH Enikő Anna: *A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diszkurzív konstrukciója – Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában.* ELTE, Szociológia Doktori Iskola, Budapest, 2020. 114.-115. o.

¹¹ VIRÁGH: i. m. 118.-119. o.

¹² VIRÁGH: i. m. 125.-126. o.

elutasította a szexuális ajánlatot.¹³ A megjelenített képet erősíti a „kis” jelző gyakori használata, a naivítás hangsúlyozása, illetve a törekeny testalkat megemlítése is. Ezek a jellemzők hozzájárulnak ahhoz is, hogy Takátsot könnyen elképzelhessük áldozatként.

A továbbiakban a nő nézőpontot vált, és a mostani önmagát mutatja be: egy határozott és céltudatos nővé vált, aki emellett keménynek is nevezi magát, amit a rajta elkövetett erőszakkal magyaráz. Azt feltételezi, hogy azok a tulajdonságai, amelyek a sikerhez kellettek, tipikus maszkulin jellemzők. Ezek által jöttek létre, hogy megfosztották nőiességétől.¹⁴

Az ügy végkimenetele végül az lett, hogy a korábban tagadó Kiss László a társadalmi nyomás hatására beismerte tettét.

Ez az eset is jól mutatja azt, hogy mennyire nagy jelentősége lehet egy áldozat megítélésében annak, hogy milyen típusú áldozat. Az ügyben ismertetett személy a tipikus „ideális áldozat” volt, amely jellemzője nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az átlagemberek többsége könnyen szimpatizáljon vele és kifejezze sajnálatát, szánalmát.

Végül, a *szexuális zaklatás*, mint a nők elleni egyik leggyakrabban előforduló büntett legfontosabb jellemzőit mutatnám be. Ezen bűncselekmény tekintetében is rendkívül nagy hangsúly helyeződik az áldozatra, és az általa elmondottakra. Ennek tekintetében jelentős szerepe van az *érzelemlifejezéseknek*¹⁵, hiszen ekkor az áldozatok konkrétan elmondják, hogy mit éreznek, illetve mit éreztek, ezáltal mélyebb betekintést engedve az eseményekbe.

Az említett bűncselekmény vonatkozásában véleményem szerint relevánsnak tűnhet egy 2017-es eset, amit a „*magyar metoo-vitának*” is neveznek. A precedens *Sárosdi Lilla* színésznő nevével hozható összefüggésbe, aki egy médiabeli poszton keresztül hívta fel a figyelmet a vele történetekre. Idővel felfedte az elkövető személyét is, aki pedig nem volt más, mint *Marton László*, a Vígszínház egykori igazgatója. A bejelentés nagy húzóerővel bírt, mivel ennek hatására több színésznő is fel merte vállalni, hogy vele is történt hasonló eset. *Ez a jelenség a „metoo”*, amikor az ugyanolyan fájdalmakat átélt személyek összefognak, és társközösséget vállalnak egymással, megtalálva a jót a rosszban. A közös fellépés meghozta a kívánt eredményét is: Marton László kénytelen volt visszavonulni az összes tisztségéből, illetve bocsánatkérő nyilatkozatot tett közzé.¹⁶ Emellett többek között a színésztársak, színházak, valamint egyetemi hallgatók is együttérzésüket fejezték ki, és elhatárolódtak az elkövetőtől.

Az eset kapcsán két dolgot tartok fontosnak kiemelni. Egyrészt, a színésznő egyszer sem nyilvánította magát áldozatnak, ehelyett az eset megtörténetkori önmagát egy ösztönösen naiv személynek írta le, és ennek tulajdonítja azt aényt is, hogy beszállt az elkövető autójába.¹⁷

Másrészt, annak ellenére, hogy a tárgyalt esetet a köznyelvben szexuális zaklatásnak hívjuk, ha megvizsgáljuk ezen bűncselekmény Btk.-beli definícióját (196. §)¹⁸, világossá válik, hogy a törvénykönyv ezen elnevezést nem ismeri, hanem helyette a „*szexuális kényszerítés*” kifejezést használja.

Az elmondottakból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nők az esetek túlnyomó többségében *áldozatként tűnnek fel*, amely hipotézist számos kutatás be is bizonyította.

A nemi tényező nagy szerepet játszik abban, hogy az adott személy áldozattá válik-e vagy sem. Amikor a nőket arról kérdezik, hogy mennyire érzik magukat biztonságban, rendszerint azt a választ adják, hogy egyre kevésbé vagy egyáltalán nem. Ez a nagyfokú bizalmatlanság nemcsak a hétköznapi életben jellemző rájuk, hanem általánosságban a büntetőhatalom hatékonysága felé is.¹⁹ Ez a bűnözéstől való félelem éppen az áldozattá válás hatására alakul ki. Mivel nagy a száma azoknak a bűncselekményeknek, amelyeknek kifejezetten a nők a célpontjai, a gyengébb nem okkal érzi magát fenyegetve. Azonban az állandó rettegés még inkább növeli a valószínűségét a bűnisméltlésnek, vagyis, hogy újra áldozattá válik valaki.

A kutatás egész eddigi részében azt igyekeztem hangsúlyozni, és tudományos eredményekkel alátámasztani, hogy a bűncselekmények vonatkozásában szinte kizárólag a nők lehetnek az áldozatok, és ebből következően a férfiakhoz az elkövető szerepet társítottam.

¹³ VIRÁGH: *i. m.* 129. o.

¹⁴ VIRÁGH: *i. m.* 132. o.

¹⁵ KISS Balázs - SZABÓ Lilla Petronella - FARKAS Xénia: *Ki lehet áldozat? Viktimizáció a 2017-es magyar metoo-vitában.* In: *Politikatudományi Szemle* 2021, 30. évf. 107. o.

¹⁶ KISS - SZABÓ - FARKAS Xénia: *i. m.* 111. o.

¹⁷ KISS - SZABÓ - FARKAS Xénia: *i. m.* 117-118. o.

¹⁸ 2012. évi C. törvény – a Büntető Törvénykönyvről

¹⁹ BEZSENYI Tamás - SZEITL Blanka: *Születési hónap hatása a felnőtt élethelyzetre és lehetséges viktimizációs következménye.* In: *Belügyi Szemle* 2017, 65. évf. 2. sz. 60-61. o.

Ezen álláspontomat szeretném továbbra is fenntartani, emellett azonban feltétlenül szükséges szólni arról, hogy az erősebb nemből, habár feltehetően kisebb valószínűséggel, de ugyanúgy megvan a potenciál arra, hogy viktimizálódjon.

A jelenség főleg az utóbbi időben vált a társadalmunk meghatározó részévé, és leginkább a *családon belüli erőszak vonatkozásában találkozhatunk férfi áldozatokkal*.²⁰ Köztudott tény, hogyha egy férfi válik áldozattá, szégyennel és titkolózással kell szembesülnie, ezért hajlamos magában keresni a hibát, azon gondolkodni, hogy ő mit, mikor és hol ronthatott el. Ha azonban mégis úgy dönt, hogy segítséget keres, megvetés vagy gúny tárgyává válik. Gyakran előfordul az is, hogy ha a rendőrséghez fordul a férfi, akkor az általa elszenvedett sérülést a nők védekezésének tudják be, hiszen olyan társadalmi elvárásokat támasztanak az előbbi nemből szemben, hogy mindig sérthetetlennek kell lenniük. Mint az áldozatok általában, ha a férfi a sérülés súlyossága folytán kénytelen orvoshoz fordulni, képes a végsőkig tagadni, hogy mi történt vele.

Egy ebben a témában végzett *kutatásban*²¹ (Varga Szabolcs – Bálint Ágnes Diána, 2020.) bizonyítást nyert, hogy a válaszadók több, mint harmada (38, 9%) szégyelli az átélt bántalmazást. A *bántalmazásra adott reakció* kapcsán is különbséget tettek a kutatók: az érintettek jelentős része, szintén a harmaduk, túri a bántalmazást, kisebb részük visszaszól a bántalmazónak (17,9 %), menekül a párja elől (15,8 %) vagy nem védekezik (14,7 %), és vannak néhányan, akik azt választják, hogy visszaütnek a párjuknak (2,1 %) vagy akár könyörögnek, hogy ne bántsa őket (6,3 %). Előfordult olyan megkérdezett is, aki egyedi választ adott meg. Ezek közül ismertetnék néhányat: „...elfogadom, mert fogadtam, hogy jóban-rosszban kitartok mellette.”, „...amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten stílusban viszonyulok hozzá.”, „...elmentem otthonról amíg lenyugodott”, „...a kapcsolat megszakítását látom az egyedüli megoldásnak”, „Próbálok neki segíteni.”, „Semmit nem teszek, azt csinálom, amit mond.”, „...megtettem az egyetlen lehetséges lépést: elköltöztem és elváltam.”, „Párterápia és külső szakember bevonása.”,

Jogi viszonylatban fontos megemlíteni azt is, hogy a *bántalmazást elszenvedett férfiak túlnyomó része nem tett feljelentést a rendőrségen*, vagy aki esetleg tett is, legtöbbször akkor sem került sor az eljárás lefolytatására.

A családon belüli erőszak bűncselekményének súlyos következményei lehetnek mind az áldozatra, mind az elkövetőre nézve is. Azonban gyakori eset, hogy nemcsak az említett két személy, hanem a velük *egy háztartásban élő gyermekek is megsérülnek*, leginkább lelkileg. Belőlük *közvetett áldozatok* válhatnak, akik állandó félelemben és rettegésben élnek, hiszen tanúi az otthon uralkodó agresszióknak. Az átéltek hatására kialakulhat bennük egy *trauma-alapú világszemlélet*.²² Ezen kívül büntudat alakulhat ki bennük, azt hiszik, hogy ami a szüleik között zajlik, az miattuk történik.

A deliktumok vonatkozásában betöltött szerep egy nagyon sokrétű vitatéma lehet, viszont jelen dolgozat ennek kapcsán a gyengébb nem áldozatiságára helyezi a hangsúlyt. Ez az oka annak, hogy a férfiak helyzetét rövidebben tárgyaltam, ennek ellenére úgy gondolom, hogy jellegéből adódóan hosszasan lehetne róla írni, esetlegesen egy kutatás keretében körüljárni a kérdést, és szembeállítani a nők pozíciójával.

3. AZ ÁLDOZATHIBÁZTATÁS

Miután áttekintettük a konkrét jogalanyok büntetőjogbeli, a bűncselekmények vonatkozásában elfoglalt helyzetét, rátérnék a deliktumok egyik részvevőjére, *az áldozat társadalmi megítélésére*.

Azt gondolom, fontos megvizsgálni, mi az általában elfogadott álláspont a viktimizációval kapcsolatban. Mint általában mindenki, személy szerint magam is azt feltételeztem a kutatás elején, hogy ezen a téren az említett kérdésre adott válasz egyértelmű: Határozottan elítélik az elkövetőt és az áldozatot szolidaritásban részesítik, együttérzést tanúsítanak vele szemben.

Ennek ellenére sajnálatosan azzal kellett szembesülnöm, hogy a megtörtént *deliktumokért* gyakran teljes egészében vagy részben *annak áldozatát teszik felelőssé*. Ezt az attitűdöt nevezzük *áldozathibáztatásnak*, ami a másodlagos viktimizáció egyik formája, és a bűncselekmény elkövetése után kerül rá sor.²³ A társadalom ismét cserben hagyja a sértetteket, vagyis elbagatellizálja a sérelmüket, illetve csökkenti az elkövetők felelősségét. Ezen magatartás származhat a családtagoktól, barátoktól vagy a média irányából is, a

²⁰ VARGA Szabolcs - BÁLINT Ágnes Diána: *Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat*. In: *Belügyi Szemle* 2020, 4. évf. 21-22. o.

²¹ VARGA Szabolcs - BÁLINT Ágnes Diána: *i. m.* 37-38. o.

²² VARGA Szabolcs - BÁLINT Ágnes Diána: *i. m.* 40.

²³ BÁRD Petra - SZONTAGH Veronika Anna: *Áldozathibáztatás kisebbségi csoportok sértettjeivel szemben*. In: *Szociológiai Szemle* 2021, 31. évf. 1. sz. 29.

következménye pedig akár az is lehet, hogy az áldozatokban kialakul az önvád gondolata annak hatására, hogy sokaktól hallják, ők is ugyanúgy hibásak.

Az áldozathibáztatás definícióját a *feminista kriminológia* tette a közbeszéd részévé. A jelenség érintettjei rendszerint kisebbségi csoportok (romák, zsidók), illetve a gyengébb nem tagjai is lehetnek. A nőket gyakran vádolják küllemükért, kacérságukért, naivitásukért, ezáltal egy olyan áldozat képét jelenítik meg, aki maga is tehet a bűncselekmény bekövetkezéséről.²⁴

Azonban, ha az állam az igazságszolgáltatáson keresztül kezébe veszi az áldozatok védelmét, habár nem szándékosan, szintén megvalósul a *másodlagos viktimizáció*, mivel ez a környezet ellenségesnek bizonyulhat az áldozatok számára, hiszen fel kell eleveníteniük a velük történeteket és szembe kell nézniük az elkövetővel.²⁵

Az áldozathibáztatás lehetséges okai közül az *igazságosságba vetett hitet* és a *tekintélyelvűséget* emelném ki. Előbbi szerint az igazságosság és az abban való hit olyannyira fontos az embereknek, hogy akár még a tényeket is hajlamosak úgy torzítani, hogy végül azok igazságos eredményt hozzanak ki.²⁶ Utóbbi pedig azt mondja ki, hogy ha egy megfelelő autoritás morális pánikot gerjeszt, könnyen elhitethető bárkivel, hogy szerencsétlenségét kizárólag magának köszönheti.²⁷

4. „ÁLDOZATTÍPUS” MEGJELENÉSE A MAI VILÁGBAN

Ebben a részben az előbbieken röviden tárgyalt *áldozattant*, vagyis a viktimológiát mutatnám be részletesebben. Az áldozatként való megjelenés és annak okai rengeteg kutatót foglalkoztat a szociológia megjelenése, vagyis a XIX. század óta mind a mai napig, így több olyan tanulmány született, amelyekből tájékozódni tudunk a témáról.

Elsőként a kriminológia előfutárának tekintett *Cesare Lombroso*-t²⁸ emelném ki, aki a tettes-áldozat viszonyt vizsgálta a bűncselekmények létrejöttében. A viktimológia atyjának tekintett *Hans von Hentig* arra a következtetésre jutott, hogy a deliktumok többsége kettős természetű, abban két partner, az elkövető és az áldozat szerepel és a köztük lévő viszony jóval bonyolultabb, mint ahogyan azt a büntetőjog elképzei. Azt állította, hogy az áldozat nemcsak passzív elszenvedője az eseményeknek, hanem bizonyos mértékben meghatározza az elkövetőt.

A viktimológia tudományos és gyakorlati háttere az 1970-es évekre teljesedett ki, amikor kialakult a *kriminológia sértettpárti irányzata*. Ennek oka abban a feltevésben keresendő, hogy a sértett felkarolása és a hatóságokkal való együttműködési készségének erősítése hozzájárulhat a bűnözés csökkentéséhez.

Véleményem szerint nagy jelentősége van az *áldozattípusok megkülönböztetésének*, hiszen ahogyan nem létezik két egyforma ember, úgy két egyforma áldozat sem. Nagy általánosságban kétféle tipizálási mód létezik: az egyik a bűncselekmények áldozataira, illetve azok tulajdonságaira vonatkozik, a másik pedig egyes deliktumcsoportok sértettjeit csoportosítja az előbbi jellemzőik alapján.²⁹

Az áldozat viselkedése az abszolút közömbösségtől a tudatos ösztönzésig terjedhet, amely szerint lehet érdektelen, engedelmeskedő, hozzájáruló vagy felhívó. Emellett léteznek született áldozatok is, akiket nem kifejezetten a büntett tesz azzá, hanem jellemükből adódik ez a tulajdonság. A viktimizálódáshoz hozzájárulhatnak olyan tényezők, mint az életkor, a dolgozat témáját képező nem, az egészségügyi állapot vagy az áldozatot körülvevő környezet. Bizonyított tény, hogy a hátrányos helyzetű személyek sokszor hajlamosabbak áldozattá válni, hiszen családjuk, barátaik nem képesek védelmet nyújtani számukra.

Habár a következő felfogás a köztudatban nem igazán elterjedt, ha belegondolunk, valóban igaznak bizonyulhat, hogy *a sértetti oldal meghatározott előnyökkel jár*. Hiszen az áldozatok iránt az emberek többsége sajnálatot érez, és biztosítja a támogatásáról. Ezt képesek sokan kihasználni, és az együttérzés elnyeréséért akár versenyezni is az áldozat-szerepért. Annak igazolására törekszenek, hogy ők többet szenvedtek, mint mások. Ennek keretében előfordul, hogy egyes esetekben nem is az áldozatok szólalnak meg az átéltekről,

²⁴ BÁRD – SZONTAGH: *i. m.* 32.

²⁵ BÁRD – SZONTAGH: *i. m.* 34.

²⁶ BÁRD – SZONTAGH: *i. m.* 45.

²⁷ BÁRD – SZONTAGH: *i. m.* 43.

²⁸ BARABÁS Andrea Tünde: *Áldozattá válás*. In: Jakab András-Könczöl Miklós-Menyhárd Attila-Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Kriminológia Rovat)*

²⁹ BARABÁS: Uo.

hanem a nevükben nyilatkozók, akik ugyanúgy igényt tartanak a pozícióval járó előnyökre.³⁰ Ez az állapot hosszú távon egyértelműen nem tartható fent, mivel a történetek minden bizonnyal nagy hatást gyakoroltak a sértettre, formálták személyiségét, így kizárólag őt illeti meg a jog arra vonatkozóan, hogy nyilatkozzon, ha erre egyáltalán igényt tart.

Ami a *házánkban történő áldozattá válást* illeti, a magyarországi hivatalos statisztikában megjelenő sértettek száma évek óta csökkenőben van.³¹ Nálunk a legkiszolgáltatottabbnak a gyermekek és a fiatalok számítanak, mivel gyakran nem merik bejelenteni a tettet vagy nincsenek is tisztában azzal, hogy ellenük bűncselekményt követtek el.

Az áldozatok leginkább vagyon elleni bűncselekményeket szenvednek el, azonban nagy problémát jelent az erőszakos bűntettek elszaporodása manapság.

ÖSSZEGRÖZÉS

A dolgozat végén szeretném összegezni a bemutatottakat. Elsőként leszögezném, hogy a kutatott téma rendkívül megosztó lehet, amelyből következően mindenkinek más lehet a véleménye a kérdésben.

Kutatásom során igyekeztem minél több és különböző jellegű forrásokat megvizsgálni, hogy a lehető leghitelesebb lehessenek.

Ahogy említettem, azt a célt tűztem ki magam elé, hogy gátat szabjak annak a régóta velünk élő sztereotípiának, amely szerint a nők természetüknél fogva gyengébbek a férfiaknál, és ezért könnyebben válnak áldozatokká. Ezt a feltevést annyival egészíteném ki, hogy *a gyengébb nemet körülvevő személyeknek meghatározó szerep tulajdonítható abban, hogy a nők viktimizálódnak.*

Ha esetlegesen nem is sikerült újnak számító tényeket mondanom a dolgozatban, bízom benne, hogy hozzájárulhattam a témában folyó diskurzus fenntartásához.

FORRÁSJEGYZÉK:

Szakirodalom:

- [1.] BÁRD Petra - SZONTAGH Veronika Anna: Áldozathibáztatás kisebbségi csoportok sértettjeivel szemben. in: *Szociológiai Szemle* 2021, 31. évf.
- [2.] BEZSENYI Tamás - SZEITL Blanka: Születési hónap hatása a felnőtt élethelyzetre és lehetséges viktimizációs következménye. in: *Belügyi Szemle* 2017, 65. évf. 2. sz.
- [3.] FEHÉR Lenke: Bűnözés és prostitúció. in: Lévai Katalin - Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről.* TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest, 1997.
- [4.] FÜLÖP Éva - KÖVÁGÓ Pál - BENZA Málna-KOVÁCS Katalin - KELENHEGYI Olga Sára: Áldozat és még inkább áldozat. A kollektíváldozat-szerep zsidó családok transzgenerációs narratíváiban. in: *IMÁGÓ* 2016, 5. évf. 3-4. sz.
- [5.] GIDDENS, Anthony: *Szociológia.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
- [6.] KISS Balázs-SZABÓ Lilla Petronella - FARKAS Xénia: Ki lehet áldozat? Viktimizáció a 2017-es magyar metoo-vitában. in: *Politikatudományi Szemle* 2021, 30. évf.
- [7.] VARGA Szabolcs - BÁLINT Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat. in: *Belügyi Szemle* 2020, 4. sz.
- [8.] VIRÁGH Enikő Anna: *A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diskurzív konstrukciója – Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában.* ELTE, Szociológia Doktori Iskola, Budapest, 2020.

Jogforrások:

- [9.] 2012. évi C. törvény – a Büntető Törvénykönyvről

³⁰ FÜLÖP Éva-KÖVÁGÓ Pál-BENZA Málna-KOVÁCS Katalin-KELENHEGYI Olga Sára: *Áldozat és még inkább áldozat. A kollektíváldozat-szerep zsidó családok transzgenerációs narratíváiban.* In: *IMÁGÓ* 2016, 5. évf. 3-4. sz. 61.

³¹ BARABÁS: Uo.

Internetes források:

- [10.] BARABÁS Andrea Tünde: Áldozattá válás. in: Jakab András - Könczöl Miklós - Menyhárd Attila-Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Kriminológia Rovat)* (elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/aldozatta-valas>, letöltve: 2024. 03. 21.)
- [11.] BOKODI Mercédesz: *Nők a munka világában*. Arsboni, Budapest, 2022.